

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СПРАВЛЯННЯ РИНКОВОГО ЗБОРУ В УКРАЇНІ

Нові завдання у сфері місцевих фінансів, що постають з огляду на ринкові трансформаційні процеси, вказують на реальну потребу у реформування всієї бюджетної системи країни. Причому, вектори такого реформування мають бути спрямовані на встановлення дійсної самостійності бюджетів усіх рівнів, а також на використання ефективних підходів в організації міжбюджетних відносин. Одним із найбільш поширених у світовій практиці інструментів підвищення фіскальної автономії місцевих бюджетів є інститут місцевих податків і зборів.

Проблематика місцевих фінансів, місцевих податків і зборів ґрунтовно досліджена в працях вітчизняних науковців, зокрема, В. Кравченка, О. Кириленко, Ю. Ляшенко, П. Біленчука, В. Рибак.

Відзначимо, що дослідження економічної природи місцевих податків і зборів, їх фіскальної ролі у формуванні доходної бази місцевих бюджетів ведеться, як правило, з позицій системності. Тобто місцеве оподаткування розглядається як явище загалом, а факторний аналіз та поелементний розгляд даної системи проводиться доволі рідко. Зважаючи на це, доцільно, на наш погляд, розглянути один із найбільш ефективних з позицій фіскальної достатності елементів системи місцевих податків і зборів – ринковий збір.

Історично прообразом ринкового збору в Україні можна вважати обов'язкові платежі, що встановлювали міські самоврядні громади Київської Русі для торговців на ринках. Отримані кошти спрямовувались на розв'язання найважливіших громадських проблем у містах та погостах (сільських поселеннях). У XV-XVI століттях також значна увага приділялася оподаткуванню торгівлі.

Після земської реформи 1864 року в Катеринославській, Полтавській, Таврійській, Харківській, Херсонській, Чернігівській губерніях України, а в цілому в 34 губерніях Російської імперії було створено органи місцевого самоврядування – земства. Вони отримали право на встановлення місцевих податків – земських зборів. Одним із таких обов'язкових платежів був збір з документів на право торгівлі. Так, в 1912 році загальні надходження від цього збору становили 1446,7 тис.руб., що відповідно складало 1,9% доходів земств. Земські збори й маєсті було скасовано в 1917–1918 роках, після ліквідації більшовиками земського самоврядування. У 80-х роках 20 століття стали чинними правові документи з питань місцевого оподаткування в УРСР. Згідно з Указом Президії Верховної Ради УРСР від 29 червня 1981 року було встановлено разовий збір на колгоспних ринках. Новий етап адміністрування ринкового збору розпочався в Україні після проголошення нею незалежності.

Зокрема, статтею 4 Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 року було визначено, що ринковий збір - це плата за торгіві місця на ринках і в павільйонах, на критих та відкритих столах, майданчиках для торгівлі з автомашин, причепів, мотоциклів, ручних візків. Платниками ринкового збору є юридичні особи і громадяни, які реалізують сільськогосподарську і промислову продукцію, продукцію власного виробництва та інші товари. Він стягується працівниками ринку до початку реалізації продукції, товарів тощо.

Ринковий збір встановлюється рішенням місцевих органів влади і справляється за кожний день торгівлі. На сьогодні ринковий збір входить до складу обов'язкових платежів для запровадження місцевими органами самоврядування.

Проведемо аналіз надходжень ринкового збору на загальнодержавному рівні (див.рис.1) та в регіональному розрізі за останні кілька років, а також відслідкуємо деякі фактори, що безпосередньо впливають на його динаміку:

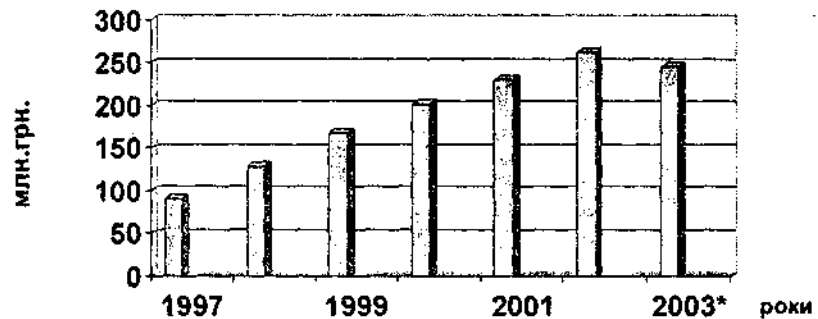

Рис. 1. Динаміка надходжень ринкового збору у місцеві бюджети України в 1997-2003 роках

2003* - прогноз Групи фінансового аналізу при Бюджетному Комітеті Верховної Ради України

Практика адміністрування ринкового збору в Україні засвідчує позитивну тенденцію до збільшення його надходжень в доходах місцевих бюджетів. Так, в 2001 році надходження від ринкового збору становили 44,7% всіх місцевих податків і зборів. В 2002 році загалом по Україні було адміністровано 262,357 млн.грн. ринкового збору (48,4% загальної суми місцевих податків і зборів). За оцінкою Групи фінансового аналізу надходження від ринкового збору в 2003 році становитимуть 246 млн.грн.

Аналіз надходжень ринкового збору в регіональному контексті показує, що лідерами серед областей є Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Одеська та Хмельницька області, що, без сумніву, пов'язано з масштабним розвитком ринково-торгівельної інфраструктури в цих регіонах. Так наприклад, максимальні надходження від ринкового збору у 2002 році були зафіксовані у м.Києві (23,04 млн.грн.), у Харківській (22,3 млн.грн.), Донецькій (21,4 млн.грн.) областях.

Найменші надходження від ринкового збору в 2001 р. серед областей спостерігались у Тернопільській (3,484 млн. грн.), Сумській (3,152 млн.грн.) та Кіровоградській (3,804 млн.грн.) областях. В 2002 р. поступлення від ринкового збору були найменшими в Закарпатській (4,8 млн.грн.), Кіровоградській (4,6 млн.грн.) та Сумській (3,5 млн.грн.) областях. Така нерівномірність надходжень даного збору пояснюється депресивністю даних регіонів.

На величину надходжень в областях країни великий вплив має розвиток торговельно-ринкової інфраструктури. Станом на 01.01.2003 року в Україні налічувалось 3713 ринків з кількістю 897255 торгових місць. Причому найбільше ринків зареєстровано в Донецькій області (425), Автономній Республіці Крим (314), Дніпропетровській (299), Вінницькій (242), Одеській (223), Харківській (197) областях. Відповідно найбільша кількість торгових місць спостерігалась в Донецькій (84343), Київській (73031), Дніпропетровській (64210), Харківській (52364) областях.

Доволі відчутний вплив на динаміку поступлень ринкового збору має контрольно-економічна діяльність органів податкової служби. Так, за 2002 рік в Україні мобільними робочими групами було проведено 26439 перевірок щодо правильності нарахування та повноти сплати ринкового збору. Найбільше таких перевірок здійснено в Криму (6796) та Донецькій області (6164). За результатами перевірок на торгуючих на ринках було накладено 12622

штрафи (найбільше – у Львівській (4496), Чернівецькій (2208) та Донецькій (1151) областях). Загальна сума штрафів на торгуючих на ринках становить 287754 грн., з яких у 2002 році сплачено 256228 грн.

За результатами проведених перевірок фінансові санкції були також накладені на адміністраторів ринків, зокрема було накладено 4291 штраф (найбільше – в Донецькій (880), Чернігівській (403), Львівській (348) областях). Загальна сума накладених штрафів становить 890342 грн., з яких в 2002 році сплачено 838044 грн.

Таким чином, можна стверджувати, що на сьогодні діяльність ринків в Україні пов'язана із численними порушеннями податкового законодавства, а відтак покращення контрольно-економічної діяльності податкових органів у цій сфері дозволить збільшити надходження від ринкового збору.

Проаналізуємо також стан надходжень ринкового збору та його місце у формуванні місцевих бюджетів на прикладі Тернопільської області (див.рис.2):

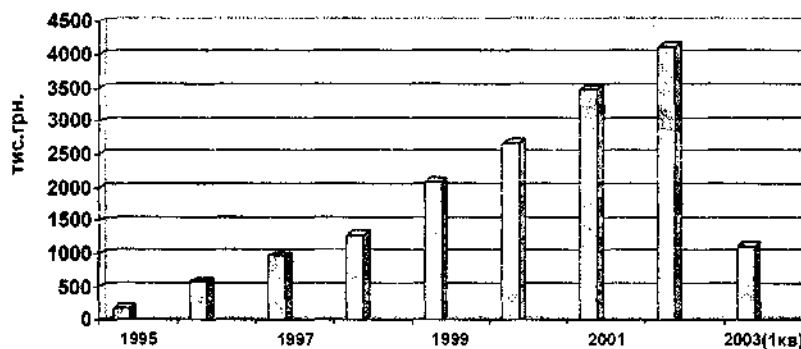

Рис. 2. Стан надходжень ринкового збору на Тернопілі в 1995-2002 рр. та в 1 кварталі 2003 р.

В 2001 році в порівнянні з 2000 роком відбулось збільшення надходжень ринкового збору загалом по області на 804,9 тис. грн. Такий ріст спричинений в основному за рахунок збільшення надходжень цього збору в м. Тернопіль (на 706,7 тис. грн.), в Чортківському (на 32,3 тис. грн.) та Кременецькому (на 44,1 тис. грн.) районах.

В 2002 році зростання поступлень від ринкового збору становило 18,2% відповідного показника 2001 року. Збільшення поступлень забезпечувалось, перш за все, позитивною динамікою у м. Тернопіль (+26,3%), Гусятинському районі (+22,6%), Чортківському районі (+12,7%).

Станом на 01.04.2003 року надходження від ринкового збору складали 1131,21 тис.грн. (в тому числі по м. Тернопіль – 872,368 тис.грн.). По відношенню до відповідного показника 2002 року відбувся ріст на 24,4% (по м. Тернопіль – 30,3%).

На надходження ринкового збору в області впливає фактор наявності ринків та кількості торгових місць. Станом на 01.01.2003 року в Тернопільській області зареєстровано 101 ринок, де налічується 17715 торгових місць.

Контрольно-економічна діяльність податкових органів області також впливає на загальну суму надходжень ринкового збору. Так наприклад, в 2002 році мобільними робочими групами на ринках Тернопілля було проведено лише 158 перевірок. За результатами проведених перевірок на торгуючих на ринках накладено 69 штрафів на загальну суму 639 грн., які повністю сплачені в 2002 році та на адміністраторів ринків – 34 штрафи на суму 6388 грн., з яких в 2002 році сплачено 6208 грн.

Питома вага ринкового збору в доходах місцевих бюджетів Тернопільської області зросла

з 0,38% в 2000 р. до 0,63% в 2001 р. В 2002 році за рахунок надходжень від ринкового збору дохідна частина місцевих бюджетів Тернопільської області забезпечувалась на 0,72%.

Підсумовуючи поданий матеріал, відзначимо, що на сьогодні в Україні ринковий збір є одним із найбільш ефективних податкових інструментів, який використовується органами місцевого самоврядування для наповнення доходів місцевих бюджетів. Перспективи покращення справляння ринкового збору пов'язані, перш за все, із вдосконаленням контрольної роботи фіскальних органів в сфері його адміністрування; кількісним збільшенням торгово-ринкової інфраструктури, а також з реформуванням нормативно-правового поля для місцевих податків і зборів. Щодо останнього, то тут важливим буде прийняття Податкового кодексу, який передбачає збільшення ставок ринкового збору.

Література

1. Декрет Кабінету Міністрів України "Про місцеві податки і збори" // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 30.
2. Біленчук П. Д., Задояний М. Т., Форостовець В. А. *Місцеві податки і збори: правове регулювання. Навчальний посібник* / За ред. П. Д. Біленчука. – К.: АТІКА, 1999. – 120 с.
3. Кириленко О. П. *Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)*. – К.: НІОС, 2000.
4. Кравченко В. І. *Місцеві фінанси України*. – К.: Знання, 1999.
5. *Статистичні звіти Департаменту місцевих податків і зборів ДПА України.*
6. *Статистичні звіти Управління місцевих податків і зборів ДПА в Тернопільській області.*
7. WWW.STA.GOV.UA